

Заключення. Таким образом, можно сделать следующие выводы:

1. Проведенное исследование выявило положительный эффект применения элементов хатха-йоги для профилактики психоэмоционального напряжения и повышения уровня физического состояния и физической подготовленности будущих педагогов.

2. Эту программу можно рекомендовать, как эффективное средство профессионально-прикладной физической подготовки будущих учителей.

Список используемой литературы

1. Матвеев Л. П. Прикладность физической культуры. Понятийные основы и их конкретизация в современных условиях. / Л. П. Матвеев, В. П. Полянский // Теория и практика физ. культуры. – 1996. – № 7. – С. 42–47.

2. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры / Л. П. Матвеев. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – 543 с.

3. Смирнов В. М. Физиологи физического воспитания и спорта / В. М. Смирнов, В. И. Дубровский. – М. : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 608 с.

Кукель Ганна, Круталевич Ольга. До питання про вибір засобів професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх вчителів.

Якісна підготовка майбутніх учителів є соціальним замовленням суспільства на підготовку фахівця, що володіє високою культурою, педагогічною компетентністю, здатного набувати нові знання і реалізовувати здоров'язберігаюче навчання. У статті розглянуто особливості професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх вчителів. Використання елементів хатха-йоги, як ефективного засобу підготовки до професійної діяльності.

Ключові слова: професійно-прикладна фізична підготовка, хатха-йога.

Kukel Anna Krutalevich, Olga. The question of the choice of means of professional-applied physical training of future teachers.

Quality training of future teachers is a social order of society for training of specialists, possessing high culture, pedagogical competence, is able to acquire new knowledge and implement health-preserving education. In the article the peculiarities of professionally-applied physical training of future teachers. Using elements of Hatha yoga, as an effective means of preparation for professional activities.

Key words: professionally-applied physical training, Hatha yoga.

УДК 378:613.8

Юрій Мосейчук, к.фіз. вих. і спорту, доцент
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ЗАГАЛЬНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Обґрунтовано доцільність використання системного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Головна увага зосереджена на характеристиці наукових категорій «системний підхід» та «система». Розглянуто загальні підходи до розробки системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури та проаналізовано складові, які повинні бути представлені у системі.

Ключові слова: культура здоров'я, професійна підготовка, майбутні учителі фізичної культури, системний підхід, система.

Постановка проблеми. Професійна підготовка майбутніх фахівців, які здійснюватимуть фізичне виховання висуває на одне із перших місць потребу формування під час навчання у ВНЗ високого рівня культури здоров'я. У нашому баченні культура здоров'я посідає одне із перших місць у процесі забезпечення високого рівня професійної компетентності та сприяє формуванню загальної культури. Беручи до уваги ті факти, що лише 10% молодих людей лікарі визнають повністю здоровими, виріс відсоток студентів, які вживають адиктивні речовини та не вміють самостійно зміцнювати своє здоров'я, потреба у системній роботі у цьому напрямку є вкрай вагомою. Учителі фізичної культури, які прийдуть на роботу в загальноосвітні та дошкільні навчальні заклади, повинні бути прикладом для своїх вихованців щодо високого рівня культури здоров'я. У своєму дослідженні ми виходили з тих позицій, що теоретичні знання й практичні уміння збереження здоров'я є вагомими у реалізації професійної діяльності майбутніми фахівцями фізичної культури.

Таким чином у ВНЗ професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури має реалізовуватися на основі впровадження системного підходу, що передбачає розробку науково обґрунтованої та належним чином апробованої системи, яка базується на активному впровадженні сучасних педагогічних інновацій в освітній процес.

Аналіз основних досліджень і публікацій свідчить про те, що сьогодні у педагогічній теорії розробляється ряд напрямів досліджень, які дотичні безпосередньо стосуються піднятої проблематики. У нашому баченні особливо цінними у зазначеному контексті є напрацювання у яких висвітлено потенціал здоров'язбережувальних та здоров'язміцнювальних технологій (О. Анастасова, П. Джуринський, Б. Долинський, І. Кувшинова, О. Міхеєнко, Г. Мешко, Ю. Палічук). Встановлено, що доцільність формування культури здоров'я майбутніх учителів у процесі професійної підготовки обґрунтована у публікаціях С. Кириленко [5] та Т. Рикова [8]. У статті О. Мельника [6] проаналізовано потенціал системного підходу у процесі формування культури здоров'я учасників навчально-виховного процесу.

З усією відповідальністю зазначаємо, що дані наукові дослідження створюють ґрунтовну основу для комплексного педагогічного вивчення проблеми використання системного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців, однак, не висвітлюють її повністю. Відтак, віддаючи належне значущості напрацювань науковців, усвідомлюємо потребу у аналізі психолого-педагогічних аспектів, які безпосередньо стосуються розробки системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури. Отже, проведений аналіз реальної практики організації освітнього процесу на факультетах фізичної підготовки показав необхідність розробки цілісної системи, яка повинна бути спрямована на формування у майбутніх учителів фізичної культури належного рівня культури здоров'я ще під час навчання у ВНЗ. Важливість та актуальність розробки теоретико-прикладних питань зумовили публікацію статті.

Мета статті: проаналізувати доцільність використання системного підходу та висвітлити загальні підходи до розробки системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури та окреслити основні складові.

Виклад основного матеріалу. Нині суттєво змінилися наукові підходи до організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах, які готують педагогічні кадри. Вимогою часу є запровадження системного підходу у професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури у контексті формування у них високого рівня культури здоров'я. У нашому баченні додаткову вагомість та доцільність системного підходу можуть підкреслити виявлені в процесі аналізу освітнього процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у ВНЗ суперечності.

Зокрема, до найбільш вагомих суперечностей, що визначають актуальність питань впровадження системного підходу та розробки цілісної системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури відносяться суперечності загального характеру (між: об'єктивною потребою суспільства в морально, психічно і фізично здорових фахівцях фізичної культури (ОКР «бакалав» і «магістр») та існуючими стереотипами в

системі організації фізичного виховання студентів, які орієнтують суб'єктів освітнього процесу, в основному, на розвиток фізичних та рухових умінь і навичок; високими вимогами професії вчителя фізичної культури до рівня здоров'я та низькими показниками сформованості культури здоров'я), а також теоретику-практичного характеру (між: необхідністю проектувати процес формування культури здоров'я у системі цілісної неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури у відповідності з державним освітнім стандартом, освітньо-кваліфікаційною характеристикою і недостатньою підготовленістю викладацького складу вищих навчальних закладів до цієї діяльності в силу нерозробленості методичних аспектів; посиленням позицій системного, акмеологічного, праксеологічного, синергетичного, особистісно орієнтованого, гуманістичного та компетентнісного підходів в освітній парадигмі для досягнення якісного результату у формуванні у майбутніх фахівців культури здоров'я засобами фізичного виховання та інертною традиційною системою організації фахової підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ, що орієнтована на лінійний характер навчання і централізований контроль над освітніми ресурсами; зростаючою потребою вузівської практики у забезпеченні процесу формування культури здоров'я студентів на основі тривимірного освітнього процесу (внутрішня мотивація і широкий світогляд; континуум навчання, самоосвіти, самовиховання; практична спрямованість знань, постійне їх оновлення) та фрагментарністю науково-методичного забезпечення цього процесу, що зумовлений догматизацією знань та предметоцентризмом).

Отже, науково-виважений механізм впровадження системного підходу зможе стати головним чинником у подоланні окреслених суперечностей. Виходячи із логіки нашого дослідження доцільно коротко проаналізувати сутність та зміст наукової дефініції «системний підхід». Відзначимо, що нам імпонує визначення задеклароване Н. Кузьміною про те, що системний підхід можна розглядати у якості гносеологічної призми чи особливого виміру реальності [7, с. 8]. Погоджуємося з О. Дахіним у тому, що сутність системного базується на можливості розширення системи. Саме системний підхід дає можливість ввести «додаткові підмоделі, які враховують різноманітні фактори і напрямки в динаміці дослідження» [2, с. 100].

Передбачаємо, що використання системного підходу дозволить нам досягнути конкретних цілей. Насамперед дасть можливість педагогічно виважено підійти до визначення сутності та змісту системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури. По-друге, системний підхід сприятиме визначенню головних складових системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання. По-третє, зніціює можливість використання педагогічного моделювання для розробки графічної системи та допоможе експериментально перевірити її ефективність.

Зупинимось на аналізі наукової категорії «система». Насамперед констатуємо, що одне із найперших трактувань було представлено у публікації К. Болдуїнга [1] ще у кінці 60-х років ХХ століття. У баченні науковця систему доцільно розглядати як сукупність двох, або більшої кількості елементів, причому поведінка кожного елемента впливає на поведінку цілого, а поведінка елементів та їх вплив на ціле взаємозалежні. Саме К. Болдуїнг довів, що існування певних підгруп елементів у конкретній системі зумовлює активний вплив на цілісність усієї системи, однак жоден із конкретних елементів у разі самостійного існування вагомий вплив не має. Подібну позицію уже на початку ХХІ століття висловила Н. Кузьміна, яка розглядає педагогічну систему у якості цілісного утворення, що «має свою історію, свої етапи розвитку, свої традиції, взаємодію частин всередині системи» [7, с. 14].

З педагогічної точки зору «система підготовки фахівця виступає засобом, спрямованим на реалізацію мети» [3, с. 516]. З методичної точки зору доволі ваговою вважаємо позицію Є. Ільїна [4], який доводить, що саме на основі системи можна об'єднати у цілісний процес більшість педагогічних впливів під час організації освітнього процесу у ВНЗ. Тобто, на думку науковця, система дозволить: об'єднати навчальний та виховний процес; відшукати найбільш ефективні міжпредметні зв'язки між окремими навчальними дисциплінами

професійного спрямування; цілеспрямовано формувати знання, уміння, навички, професійні та особистісні якості особистості майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки.

Таким чином, педагогічну систему, як наукову дефініцію, необхідно трактувати у якості інтегративного об'єкту, який дозволяє здійснити педагогічну оптимізацію професійної підготовки майбутніх фахівців. У своєму дослідженні ми висуваємо робочу гіпотезу яка базується на тому, що забезпечення якості професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у контексті формування у них культури здоров'я у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання буде значно ефективнішою, коли буде організована на основі розробки системи. У цьому контексті наукову дефініцію «система» розглядаємо як цілісну сукупність конкретних елементів, які спрямовані на досягнення загальної мети. У нашому випадку мова йде про досягнення такої мети, яка максимально спрямована на організацію освітнього процесу, що забезпечить високий рівень культури здоров'я майбутнім учителям фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання. Систему формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання розглядаємо як чітко упорядковану конкретну множину взаємопов'язаних елементів освітнього процесу, які мають власну структуру та організацію.

Беручи до уваги наведені вище аргументи, ми прийшли до розуміння того, що при розробці системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання недостатньо мати лише теоретичне уявлення про те як вона функціонує, а необхідно чітко усвідомлювати які оптимальні складові повинні бути представлені у її структурі. У практичному сенсі ми виходили з того, що кожна система має мати свою структуру, що виступає в ролі найбільш сталої, основної частини системи. Тобто, структура системи у комплексі має відображати упорядкованість внутрішніх і зовнішніх зв'язків між усіма складовими елементами, які забезпечують її стабільність та дієвість.

У процесі дослідження встановлено той факт, що науковцями не вироблено єдиної позиції щодо головних складових, які мають бути відображені у системі. Зокрема відомий теоретик з проблематики системності академік П. Анохін був автором ідеї, про те, що вирішальним чинником існування системи має бути результат функціонування системи, який активно впливає на добір тих компонентів системи, які під час інтегрування визначатимуть подальше одержання очікуваного результату. Отже, структура розглядається як невід'ємний атрибут систем. Ми будемо притримуватися пояснення, що представлено у філософському словнику [9], де наукова категорія структура (від лат. *structura* – побудова) трактується як побудова внутрішньої форми організації через єдність сталих взаємозв'язків між її елементами, а також законів цих взаємозв'язків.

У своєму дослідженні ми виходили з тієї позиції, що а система має охоплювати конкретну сукупність взаємопов'язаних складових, які необхідні для цілеспрямованого педагогічного впливу на формування особистості майбутнього учителя фізичної культури, який буде компетентним в питаннях культури здоров'я та володітиме ґрунтовними знаннями й практичними вміннями і матиме сформовані особистісні та професійні якості, які забезпечать виконання ціннісно-змістових, нормативних, технологічних і процесуально-результативних завдань по збереженню та зміцненню здоров'я.

У практичному аспекті для вибору конкретних складових системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання за основу було прийнято позицію Г. Щедровицького [10; 11]. Науковець аргументовано доводить, що процес розробки системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання є доволі тривалим. Автор радить, щоб у системі були схематично представлені такі складові, як:

- 1) набір діяльнісних засобів;
- 2) конкретні дії, процедури та операції;
- 3) норми і схеми практичної організації діяльності.

Отже, у системі формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання будуть представлені конкретні підсистеми з елементами (складовими), що володіють реальними якостями. До основних структурних складових ми відносимо: мету; принципи (науковості, професійної спрямованості, міжпредметних зв'язків, систематичності та послідовності, свідомості й активності, доступності); підходи (системний, акмеологічний, праксеологічний, синергетичний, особистісно орієнтований, гуманістичний, компетентнісний); форми, методи та засоби професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на факультетах фізичного виховання; компоненти, критерії; результат.

Виходячи з представленого теоретичного аналізу, плануємо розробити систему формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання, яка передбачатиме упорядковану сукупність конкретних складових, між якими існує закономірна взаємодія. У цілому, прогнозуємо, що система буде спрямована на досягнення кожним студентом максимально можливого для нього рівня культури здоров'я ще під час навчання.

Висновки. Аналіз загальних теоретичних аспектів організації освітнього процесу у ВНЗ, які готують майбутніх учителів фізичної культури, засвідчує лише опосередковане використання системного підходу. У контексті цих фактів вважаємо, що визначальним у процесі формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури використання системного підходу та розробку на його основі цілісної системи. Під час розробки системи, найбільш доцільно головний акцент зробити на таких структурних складових як: меті, принципах, підходах, методах, формах та засобах навчання, компонентах, критеріях та результаті. Систему плануємо впровадити в освітній процес професійної підготовки майбутніх фахівців, що здобувають освіту на факультетах фізичної підготовки, тоді як її апробація відбуватиметься за участю викладачів кафедри фізичної культури та основ здоров'я у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича.

Подальші наші напрацювання будуть спрямовані на висвітлення конкретних складових системи формування культури здоров'я майбутніх учителів фізичної культури у процесі неперервної професійної підготовки на основі засобів фізичного виховання.

Список використаних джерел

1. Болдуинг К. Общая теория систем: скелет науки : [пер. с англ.] / К. Болдуинг // Исследования по общей теории систем / под ред. В. Н. Садовского, Э. Г. Юдина. – М. : Прогресс, 1969. – 540 с.
2. Дахин А. Н. Моделирование компетентности участников открытого образования / Дахин А. Н. – М. : НИИ школьных технологий, 2009. – 292 с.
3. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України] ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения / Е. П. Ильин. – К. : Вища школа, 1998. – 292 с.
5. Кириленко С. В. Проблема формування культури здоров'я в історії теоретичної думки і в сучасній практиці / С. В. Кириленко // Педагогіка і психологія : Вісник АПН України. – 2004. – № 1(42). – С. 48–56.
6. Мельник О. Системний підхід до формування культури здоров'я учасників навчально-виховного процесу / О. Мельник // Директор школи. – 2005. – № 13 (349). – С. 20–21.
7. Методы системного педагогического исследования : учеб. пособ. / под ред. Н. В. Кузьминой. – М. : Народное образование, 2002. – 208 с.
8. Рыкова Т. М. Здоровье как необходимое условие успешной профессиональной деятельности педагога / Т. М. Рыкова // Наука и школа. – 2009. – № 4. – С. 20–21.
9. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук, Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов, А. Т. Ішмуратов. – Київ : Абрис, 2002. – 742 с.

10. Щедровицкий Г. П. Проблемы методологии системного исследования / Г. П. Щедровицкий // Избранные труды. – М. : Школа культурной политики, 1995. – С. 155–196.

11. Щедровицкий Г. П. Система педагогических исследований (методологический анализ) / Г. П. Щедровицкий // Педагогика и логика. – М., 2003. – С. 16–20.

Мосейчук Юрий. Общие научные подходы к разработке системы формирования культуры здоровья будущих учителей физической культуры.

Обоснована целесообразность использования системного подхода в профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры. Главное внимание сосредоточено на характеристике научных категорий «системный подход» и «система». Рассмотрены общие подходы к разработке системы формирования культуры здоровья будущих учителей физической культуры, а также проанализированы составляющие, которые должны присутствовать в системе.

Ключевые слова: культура здоровья, профессиональная подготовка, будущие учителя физической культуры, системный подход, система.

Moseychuk Yurii. General scientific approaches to the system development of health culture of future teachers of physical education.

The author substantiated the expediency of the usage of systematic approach in the professional training of future teachers of physical education. The main focus is on the characteristics of the scientific category of «systematic approach» and «system». Systematic approach is aimed at disclosing of the integrity of the process of formation of future teachers of physical education a high level of health culture. The contradictions that led to the need of the implement of systematic approach were analyzed. The system is considered as a means to achieve the purposes of formation of the health culture of future teachers of physical education. In the author's understanding the system is based on a dynamic unity of its components. General approaches to the development of the system of the formation of health culture of future teachers of physical education were considered. In the developing of educational system it is the most advisable to make the emphasis on such structural components as: purpose, content, principles, approaches, methods, forms and means of studying, components, criteria and result. Therefore, the system developed by us should provide an ordered set of defined components, among which there is a logical interaction that is aimed at the formation of health culture of future teachers of physical education during professional training in higher education institution on the basis of the means of physical education.

Key words: health culture, professional training, future teachers of physical education, systematic approach, a system.

УДК 371.72/378.047:33(043.3).355

Кирил Пантелєєв

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ В КУРСАНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА УКРАЇНИ

У представленій статті розкрито недоліки освітньої системи, що пов'язані із формуванням культури здоров'язбереження майбутніх фахівців. Актуалізовано проблему формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників. Проаналізовано особливості освітньої діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників.